

Haugesund
kommune

Strategi- og temaplan 2019-2022

Haugesunds-
barnehagene

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	3
Satsingsområder i planen.....	4
Implementering.....	6
1. Pedagogisk virksomhet.....	7
2. Barns språkopplæring og språkutvikling.....	9
3. Inkludering og livsmestring i barnehagen.....	10
4. Tidlig innsats og bedre tverrfaglig innsats (BTI).....	13
5. Realfagsatsing og barnehagens digitale praksis.....	15
Arbeidsmåter og verktøy.....	18
Kompetanseplan.....	21
Økonomi.....	24

Innledning

Temaplan for Haugesundsbarnehagene synliggjør kommunens visjon og retning innen strategisk kompetanseutvikling for barnehageområdet. Haugesund kommune sin visjon er å være en kommune som er «Åpen, ærlig, raus og troverdig». Visjonen vil prege barnehagetilbudet og barnehagene vil arbeid mot å oppnå denne.

En god barndom er viktig i seg selv og for resten av livet. Å sørge for barnehager med høy kvalitet på tilbudet til brukerne er blant de viktigste oppgavene for Haugesund kommune. Haugesundsbarnehagen skal være et trygt sted for alle barn, og gi det enkelte barn en opplevelse av trivsel, livsmestring og tilhørighet. Med et samfunn i stadig endring, og i takt med dette, og nyere forskning må barnehagene uavhengig av eierforhold og barnehageprofil kunne omstille seg, videreutvikle barnehagens innhold og legge til rette for en god barndom (barnehageloven, 2005).

Rammeplanen er tydelig på barnehagens samfunnsmandat om at barnehagen i samarbeid og forståelse med hjemmet skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller ved et systematisk pedagogisk arbeid med planlegging som gir personalet grunnlag for å tenke og handle langsiktig (Kunnskapsdepartementet, 2017a, s. 37).

Gjennom Meld. St.19 (2015 - 2016) *Tid for lek og læring — Bedre innhold i barnehagen* har regjeringen klare ambisjoner om å utvikle innholdet i barnehagetilbudet slik at alle barn får et tilbud av god kvalitet. Det er viktig at barnehagens innhold videreutvikles for å møte en ny tid og bygger på den nordiske barnehagetradisjonen med et helhetlig læringssyn, og en integrert barnehage for alle under skolepliktig alder. Det skal være rom for ulike eiere og ulike barnehageprofiler.

Kompetanse for fremtidens barnehage ble lansert i 2013. For Haugesundsbarnehagene gjelder *Strategisk kompetanseplan 2015-2020*. Revidert kompetanse- og rekrutterings-strategi «Kompetanse for fremtidens barnehage» er en videreutvikling av den sentrale strategien og ble lag frem høsten 2017. Plan for regional kompetanseordning (*Rekomp*) for *barnehageregionen Nord Rogaland (NordR)* utledes av føringene i den nasjonale strategien og vil legge føringer for felles satsinger i regionen. Planen har som mål å stimulere til et godt samarbeid mellom kommunale og private barnehageeiere, Universitets- og høyskolesektoren [UH] Utdanningsforbundet [UDF], Private Barnehager Landsforbund [PBL] og Fylkesmennene [FM]. Felles satsinger i barnehageregion NordR tas med i temaplanen.

Dette er den tredje plan om kompetanse og kvalitet for barnehage i Haugesund kommune, både kommunale og private barnehager. Alle barnehagene er gitt mulighet til å delta i kartlegging av kompetansebehov, melde inn kompetansebehov og satsinger samt utarbeidelse av planen.

Planen har som hensikt å skape et forpliktende innhold som skal utvikle og styrke Haugesundsbarnehagenes pedagogiske praksis i lys av rammeplanen for barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2017a) og kompetanse- og rekrutteringsstrategien «Kompetanse for fremtidens barnehage 2018–2022» (Kunnskapsdepartementet, 2017b).

Planen skal konkretisere felles satsingsområder for barnehagene, -mål, strategier og tiltak. Sammen med *Rekomp* for barnehageregion NordR gir planen retning for et forpliktende og systematisk arbeid med pedagogisk utviklingsarbeid i den enkelte barnehage.

For å sikre at barn får et så lik kvalitativt så likt barnehagetilbud som mulig, vil tiltak gjennom kompetanseutvikling tilbys å være gjeldende for alle barnehager i kommunen uavhengig av eier.

Strategi- og temaplan for barnehagene er gjort gjeldende for perioden 2019 – 2022. Planen evalueres med ulike dataverktøy (s 18) og revideres i tråd med resultatene i 2022.

Strategi- og temaplanen er

- tiltaksplan for kompetanseutvikling for barnehageområdet*
- et styringsdokument for personal i barnehagene
- et redskap for tverrfaglig samarbeid
- en informasjon til foreldre, samarbeidspartnere og politikerne

* Utvikling av kompetanseplaner for alle barnehager er en del av myndighetsoppgavene. Barnehageeier har ansvar for nødvendig opplæring og kompetanseheving for de ansatte. Kommunen kan tilby men ikke pålegge barnehager å delta i tiltak som er utviklet på bakgrunn av barnehagemyndighetens kompetanseplaner, FoU *Kommunen som barnehagemyndighet*.

Overordnede mål for planen:

- Sikre alle barn et barnehage tilbud av høy kvalitet uansett hvor de bor og hvilken barnehage de går i
- Å utvikle barnehagebasert kompetanseutvikling med fokus på kvalitet i alle ledd

Satsingsområder i planen

1. Pedagogisk ledelse
2. Barns språkopplæring og språkutvikling
3. Inkludering og livsmestring i barnehagen
4. Tidlig innsats, Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI)
5. Realfagsatsing og barnehagens digitale praksis

For at barnehage tilbudet skal være av høy kvalitet må faglighet i barnehagen sikres. Skal innholdet i rammeplanen realiseres i den enkelte barnehage må det være god sammenheng mellom rammeplanen og de lokale planenes satsingsområder, kompetansetiltak og prioriteringer. Barnehagen som pedagogisk virksomhet, pedagogisk ledelse og barnehagen som en lærende organisasjon står sentralt i å bidra til dette, og må til enhver tid styrkes og videreutvikles. Implementering av planen skjer først og fremst i den enkelte barnehage.

Satsingsområdene legger til grunn tidligere gjennomførte prosjekter, tematiske satsinger i den sentrale strategien og kartlegging gjort i forbindelse med plan for ReKomp barnehageregion NordR.

«Barnehageregion NordR gjennomførte høsten 2018 en kartlegging ved bruk av UDIR sin ståstedsanalyse som helhet og i en forenklet utgave. Analyse av kartleggingen viser at flere av barnehagene skårer seg på gult og noen på rødt når det gjelder barnehagen som pedagogisk virksomhet. Barnehagene har tilbakemeldt at de har behov for kompetanse på langsiktig planlegging, systematisk vurdering av pedagogisk arbeid som bidrag til at rammeplanens intensjoner etterleves i praksis, - pedagogisk virksomhet. Analysen viser videre at noen av barnehagene ikke er fornøyd med egen praksis og har utfordringer med å involvere hele personalgruppen i refleksjon rundt det pedagogiske arbeidet, -barnehagebasert kompetanseutvikling».

Kompetansestrategien og satsingsområdene er overordnet felles for alle barnehagene i kommunen, og planen skal ikke være til hinder for at barnehagene kan videreutvikle og beholde sitt særpreg.

Etter hvert som barnehagene får kompetanse i kartlegging og analyse vil den enkelte barnehages behov bli synlig og satsingene justert i tråd med vurderte behov, se modell. Innen hvert satsingsområde vises kjerneelementer. For å realisere innholdet i temaplanen må det være god sammenheng mellom føringer for planen, kjerneelementer, planens innhold og tiltakene.

Arbeidet med satsingene sees i sammenheng med pågående nasjonale satsinger på realfag, språk og inkluderende barnehage- og skolemiljø. Tjueni barnehagen i Haugesund deltar i en kommunalt initiert satsing om forebygging av mobbing og andre krenkelser i barnehagen, - «Inkluderende barnehagemiljø» i samarbeid med Pål Roland. Det er politisk vedtatt at realfagsatsing skal gjelde de for barnehage og skole 2019. Seks private barnehager deltar i satsingen.

Implementering

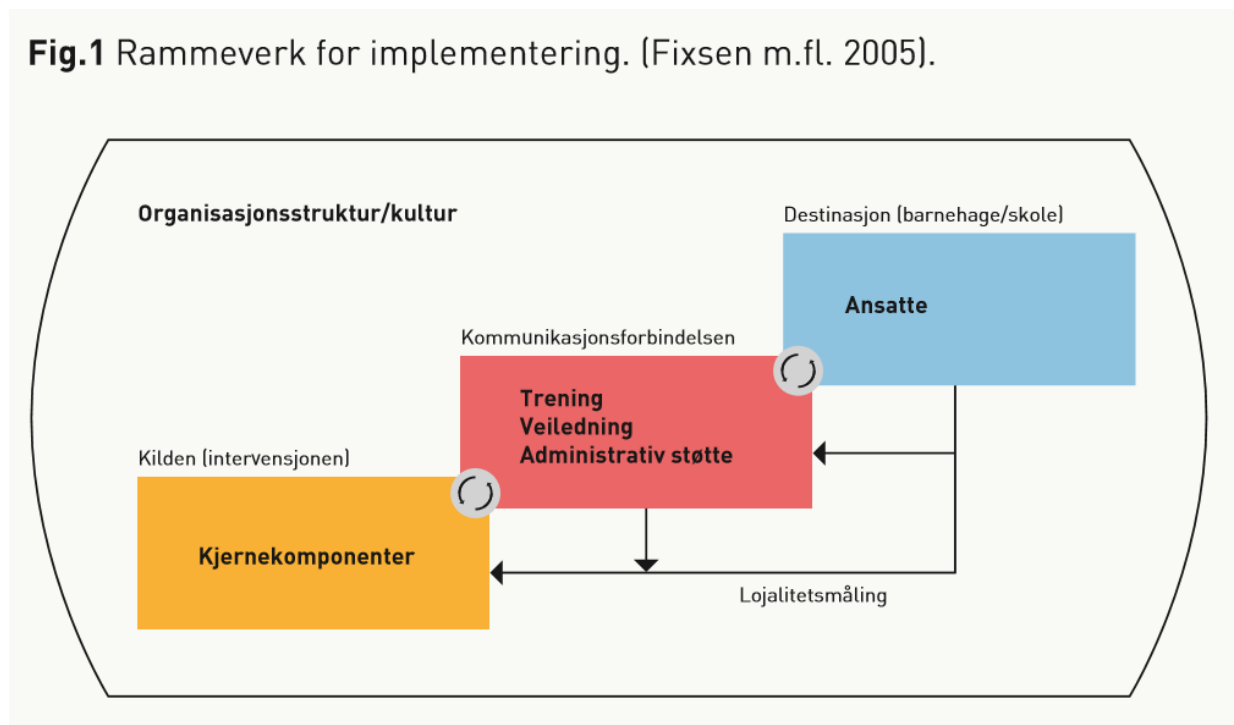
For å få til god implementering må barnehagen ha en implementeringsplan. En målrettet prosess for implementering er viktig for å skape endring i barnehagen. Veien går fra en teori eller en ide, og ny kunnskap skal bli en del av driften og væremåten til personalet i barnehagen. Det må settes av tid til å gi ny kunnskap, og alle ansatte må få øvelse i å bruke denne kunnskapen i praksis. Når personalet i barnehagen lærer kollektivt utvikler barnehagen seg og det skjer barnehagebasert kompetanseutvikling.

Implementeringsarbeidet er likt uavhengig av hva som skal implementeres. Nøkkelen til varig endring ligger i systematisk og metodisk arbeid, oppfølging av aktiviteter, evaluering, prioritering og fornyelse av arbeidet. (Ertesvåg mfl. 2010).

Implementering forutsetter tydelig og god ledelse på alle nivåer og må

- være en kontinuerlig og systematisk prosess
- gi lokalt handlingsrom/ta hensyn til at utfordringer kan være ulike i ulike barnehager
- forankres

Fig.1 Rammeverk for implementering. (Fixsen m.fl. 2005).

Med ordet kjerneelementer mener vi både det viktigste innholdet og det de voksne må lære for å kunne mestre å bruke den nye kunnskapen. Det kan være kunnskapsområder, metoder, begreper, tenkemåter og uttrykksformer.

Kjerneelement skal vise vei for hvordan vi når målene våre, -er det beskrevet kjennetegn på god praksis og hva det betyr for barnet.

1. Pedagogisk virksomhet

Det er styrer i den enkelte barnehage som har særlig ansvar for å iverksette og lede barnehagens arbeid med planlegging, dokumentasjon og vurdering. Tiltak, intervensjoner og kompetanseheving innen satsingsområdet vil være for barnehagens ledelse og gi kompetanse på ledelse av utviklings- og endringsprosesser, -barnehagebasert kompetanseheving.

Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet som skal planlegges og vurderes. For å oppnå dette skal barnehagen være en lærende organisasjon. Ved å jobbe systematisk og målrettet med de prioriterte kompetansetiltakene kan ledelse av kollektive læringsprosesser med hele personalet videreutvikle og styrke barnehagens pedagogiske praksis, -barnehagebasert kompetanseutvikling.

Barnehagen må systematisk vurdere om egen praksis bidrar til å fremme barnehagens verdigrunnlag og at rammeplanens intensjoner etterleveres i praksis. Målet er å gi barna et tilrettelagt tilbud i tråd med føringene lovverket gir.

Didaktikk handler om tilrettelegging av barns leke- og læringsprosesser. I det pedagogiske arbeidet er den didaktiske relasjonsforståelsen sentral og spørsmål som kan stilles er:

- Hva skal barn lære?
- Hvorfor skal de lære?
- Hvordan skal de lære?
- Kan de lære det?
- Har de lært det?
- Hvilke rammefaktorer spiller inn?

Det skal utarbeides en årsplan som skal vise hvordan barnehagen vil arbeide for å omsette rammeplanens formål og innhold, og barnehageeierens lokale tilpasninger til pedagogisk praksis.

Mål

Sikre god kvalitet og utvikling i barnehagen gjennom at

- barnehagelæreren tydeliggjør intensjoner i forhold til hva det pedagogiske arbeidet skal bidra til
- barnehagen systematisk vurderer egen praksis
- intervensjoner (tiltak) med høy kvalitet implementeres

Kjerneelementer

- planlegging
- dokumentasjon
- vurdering og analyse
- barnehagebasert kompetanseutvikling

Planlegging

Når barnehagen har en felles forståelse for visjoner og mål starter arbeidet med planlegging og å utarbeide planer. Planlegging gir personalet grunnlag for å tenke og handle langsiktig. Planene skal sikre at tiltakene blir systematisk og bidrar til progresjon for enkeltbarnet og barnegruppen. Planene må baseres på kunnskap om barns trivsel og allsidige utvikling, individuelt og i gruppe. Og videre på dokumentasjon, systematisk vurdering og samtaler med barn og foreldre. I en god plan er det satt av nok tid til prosessene som skal omfatte barnehagebasert kompetanseutvikling. Prosessene bør inneholde tid til arbeid med elementer som veiledning, felles refleksjoner, innlæring av nye kjerneelementer og vurdering (Ertesvåg og Roland, 2018).

Dokumentasjon

Dokumentasjon av det pedagogiske arbeidet i barnehagen skal være en del av arbeidet med å planlegge, vurdere og drive pedagogiske utviklingsarbeid. Dokumentasjon av barnegruppens og enkeltbarns trivsel og allsidige utvikling er nødvendig når det skal tilrettelegges for barns læring og utvikling. Det kan gi grunnlag for å tilpasse og videreutvikle det pedagogiske arbeidet (Kunnskapsdep.2017).

Vurdering og analyse

Barnehagen skal vurdere det pedagogiske arbeidet jevnlig. Vurdering og analyse av barnehagens praksis og planer skal bidra til gode refleksjonsprosesser i barnehagen. Ved å utfordre egen praksis og de arbeidsmetodene en nytter kommer ulike syn på barn og barns medvirkning frem. Arbeid med observasjon, dokumentasjon og vurdering kan gi grunnlag for et systematisk arbeid der en ser sammenheng mellom det pedagogiske læringsmiljøet, barnas trivsel og allsidige utvikling. Hensikten er ikke først og fremst å vurdere enkeltbarn, men å favne om hele gruppen. Formålet med vurderingen er å sikre utvikling blant de ansatte, barnehagen og at barna får et tilbud i tråd med kravene i barnehageloven. Samt at det skal gi nyttig informasjon om hvordan en skal prioritere å sette retning for endrings- og utviklingsarbeid.

Barnehagebasert kompetanseutvikling

En god barnehage trenger kompetente ledere og reflekterte ansatte. Barnehagebasert kompetanseutvikling, felles læring og refleksjon gir større mulighet for endring av praksis.

Barnehagebasert kompetanseutvikling skjer på tvers av kompetanse og erfaring hos personalet i den enkelte barnehage. Kompetanseutvikling skal bidra til en utviklingsprosess i egen barnehage, og hvor de ansatte i felleskap styrker sin kompetanse og pedagogiske praksis i tråd med rammeplanen.

Tiltakene må være forankret hos barnehageeier, styrer og i den enkelte barnehage og utvikles i samarbeid med relevante kompetansemiljøer, undervisningssektoren og kommunen.

2. Barns språkopplæring og språkutvikling

Barnehagen skal være en inkluderende og utviklende læringsarena, der systematisk arbeid med språk, mangfold og relasjons-kompetanse skal gi barn mulighet til å delta i lek, opplevelser og læring.

Mål

- alle barn gis mulighet til å oppleve mestring i kommunikasjon med andre barn og voksne, uavhengig av forutsetninger, funksjonsnivå og kommunikasjonsuttrykk
- alle barn får støtte i egen språkutvikling
- de ansatte skal ha nødvendig kompetanse om barns språkutvikling og kommunikasjon
- godt foreldresamarbeid for å sikre det enkelte barns utvikling

Kjerneelementer

- språkmiljø
- språkets betydning for relasjoner, vennskap, lek og læring
- kompetanse
- tospråklig utvikling

Språkmiljø

Et godt språkmiljø for alle barn og å gi støtte til barnas språkutvikling uavhengig av deres individuelle forutsetninger er en av barnehagens kjerneoppgaver. Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape mening.

En dag i barnehagen består av utallige hverdagssituasjoner der barna kan bruke språket aktivt. Et godt språkstimulerende miljø er preget av at personalet bruker språket i samspill med barna hele dagen. De voksnes innsats er viktig, og de er språkmodeller for barna.

Gjennom dialog og samspill skal barna støttes i å kommunisere, medvirke, lytte, forstå og skape meningsfull sammenheng. Alle barn skal gis mulighet til å kunne uttrykke seg uavhengig av funksjonsnivå og valg av uttrykksform. Noen barn har behov for støtte i kommunikasjon og språkutvikling ved hjelp av alternativ og supplerende kommunikasjon. Kommunikasjonsverktøy barnehagen kan ta i bruk er digitale verktøy, symboler, tegn-til-tale og tegnspråk for å sikre barns mulighet til å uttrykke seg.

Språkets betydning for relasjoner, vennskap, lek og læring

Forskning viser at barn helt ned i toårsalderen kan utvikle vennskap med jevnaldrende, og at språk er det viktigste redskapet vi har for å forstå oss selv og omverdenen. Språket er av avgjørende betydning både for sosial-, emosjonell- og intellektuelle utvikling, og lek ansees som den viktigste arena. Det er sammenheng mellom vennskapskompetanse og verbale språkferdigheter. Jo mer avansert leken blir, jo viktigere er den verbale og språklige kompetansen.

Når barn er aktive i språklig samspill, tar de til seg nye ord og oppdager litt etter litt det språklige systemet for ord- bøyning og setningsbygning.

Kompetanse

Personalet skal ha kompetanse om barns normalutvikling innen språk og kommunikasjon. Dette for å kunne tilrettelegg og støtte opp om utviklingen, men også for å avdekke og følge opp barn som trenger ekstra oppfølging. Dersom barn trenger alternativ og supplerende kommunikasjon, må personalet tilegne seg kompetanse på det.

Tospråklig utvikling

Mange barn i Norge vokser opp i hjem der de ikke snakker norsk til daglig. Tospråklige barn er de som skal lære norsk som andrespråk, uansett hvor langt de er kommet i norsklæringen, og enspråklige barn er de som benytter ett språk både hjemme og ellers i samfunnet. Barn lærer andrespråket på samme måte som de lærer førstespråket, og tospråklig utvikling er en helhetlig språkutvikling der begge språkene blir utviklet, og der de støtter hverandre.

Dette betyr for barnet:

- Barnet utvikler språk og kommunikasjonsferdigheter ut i fra sine forutsetninger.
- Barnet opplever trygge og gode relasjoner med andre barn og de voksne i barnehagen.
- Barnet mestrer sitt språk- og kommunikasjonsuttrykk og deltar i samspill på en meningsfull måte i hverdagen.

Kjennetegn på god praksis

De voksne i barnehagen

- Personalet er gode språkmodeller for barna.
- Barnehagen jobber systematisk med kartlegging av de ansattes kompetanse og praksis som grunnlag for barnehagebasert kompetanseutvikling innenfor området.
- Barnehagen har ett bevisst forhold til å tilrettelegge for ett stimulerende språkmiljø.
- Barnehagen har evne til å tilpasse praksis ut i fra enkeltbarn og gruppens behov.
- Det pedagogiske arbeidet med barns språkutvikling er systematisk, blir jevnlig evaluert og vurdert.

Foreldrene

- Foreldre får god kunnskap om språkstimulering, og barn med forsinket utvikling får tidlig støtte.

3. Inkludering og livsmestring i barnehagen

Å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse samt sikre at barn får ta del i og medvirke i et fellesskap, er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen.

Barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Kunnskapsdep. 2017, s.11.

Barn i barnehage er helt avhengig av at de voksne har kompetanse til å inngå i en sekundær trygg tilknytningsrelasjon til barnet. Kvaliteten i barnehagen er avhengig av relasjonene mellom de ansatte, barna og foreldrene. Måten de ansatte møter barna og legger til rette for et trygt, forutsigbart miljø der barna får mulighet til utforsking, lek og læring er viktig.

Arbeidet for å fremme prososiale ferdigheter og stoppe mobbeatferd i barnehagen krever at de voksne er gode rollemodeller med reflekterte tilnærminger og strategier.

Mål

Alle barn skal

- ha trygge og gode relasjoner med de voksne og barna i barnehagen
- være betydningsfulle for fellesskapet
- være i positive samspill med andre barn

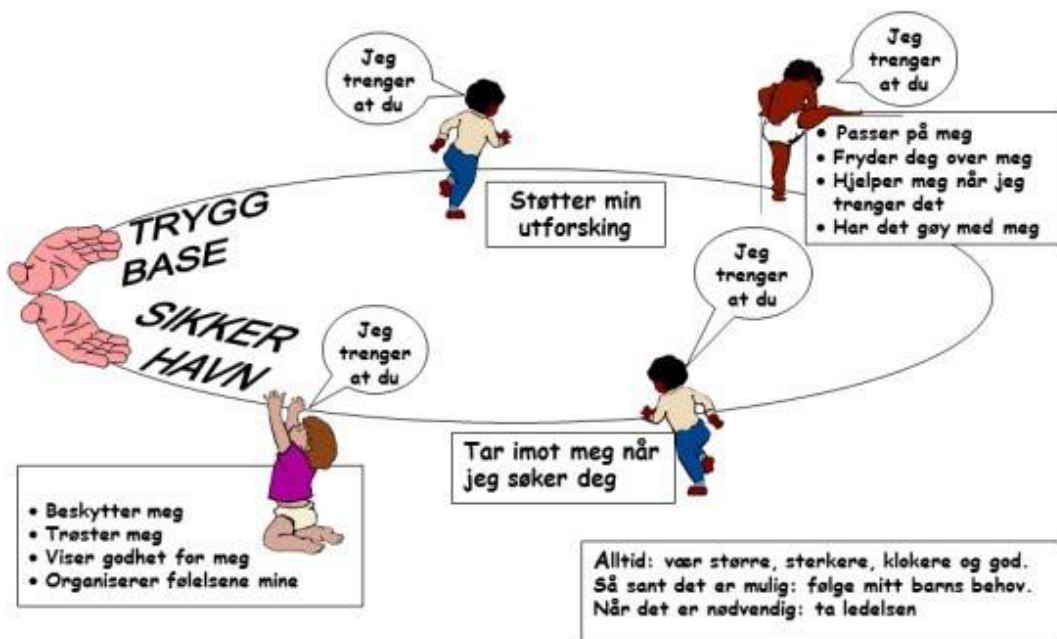
Kjerneelementer

- trygghetssirkelen
- selvregulering
- autoritative voksne
- sosial kompetanse
- barns medbestemmelse

Trygghetssirkelen

Trygghetssirkelen viser oss hvordan barnets behov for beskyttelse og utforskning hører sammen. Den voksne fungerer som trygg base og trygg havn.

Når barnet er oppe på sirkelen og utforsker, er den voksne støttende i barnets utforskning og gleder seg sammen med barnet. Når barnet er nede på sirkelen og trenger trøst fungerer den voksne som støttende og tryggende. Barnet har behov for beskyttelse, trøst godhet, og organisering av følelsene sine.

Selvregulering

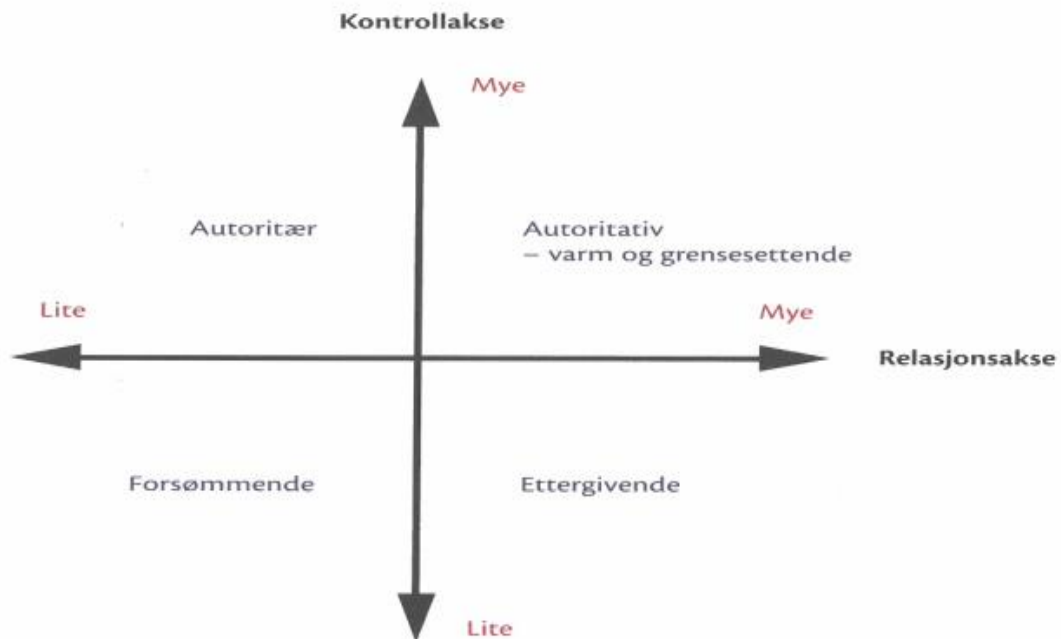
Barns evne til å regulere og kontrollere egne tanker, følelser og handlinger utgjør kjernen i selvregulering (Sørensen, Gotfredsen, Modahl og Lerdal, 2011). Enkelt sagt handler selvregulering om evnen til å tenke før man handler. Grunnleggende selvreguleringsfunksjoner som oppmerksomhet, hukommelse og impuls kontroll, utvikles i hjernen i de tidlige barneårene. Barnet utvikler evne til selvregulering i samspill ved at den voksne hjelper barnet til å regulere atferd, følelser og tanker. Evnen til selvregulering legger grunnlaget for lek, læring og sosial kompetanse.

Autoritative voksne

Forskning viser at den autoritative voksenstilen er den beste i møte med barn. De voksne i barnehagen skal arbeide bevisst med å utvikle gode relasjoner til barnet preget av respekt og varme. Autoritative voksne viser omsorg overfor barnet samtidig som de er tydelige. De voksne har positiv kontroll, klare forventninger og følger opp barnet på en tydelig måte når det gjelder grenser og normer. Samtidig må de klare å balansere mellom grenser og relasjoner; mye krav og grenser krever like mye varme og gode relasjoner.

Barn som møter autoritative voksne lærer seg sosialt akseptable normer for adferd, utvikler et godt selvbilde, får bedre selvkontroll og har større evne til å møte motgang og frustrasjoner.

Modellen av det autoritative perspektivet

Figur 1. Den autoritative voksenrollen.
(Etter D. Baumrind, 1991).

Sosial kompetanse

«Sosial kompetanse handler om å kunne samhandle positivt med andre i ulike situasjoner». Denne kompetansen uttrykkes og tilegnes av barn i samspill med hverandre og med voksne. Barnets evne gjenspeiles i at det tar initiativ og opprettholder vennskap. Forståelse for sosiale forhold og prosesser, mestring av sosiale ferdigheter krever erfaring med og deltakelse i fellesskapet. Sosial kompetanse utvikles kontinuerlig gjennom handlinger og opplevelser.

Barns medbestemmelse

Barnehagen skal ivareta barns rett til medvirkning. Barna skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planleggingen og vurderingen av barnehagens virksomhet. Barnehagen skal være bevisst på barnas ulike uttrykksformer og tilrettelegge for medvirkning på måter som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. Også de yngste barna og barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom tale, har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter på egne vilkår.

Rammeplanen 2017

Dette betyr for barnet:

- Barnet er i positivt samspill med andre.
- Barnet vil være i barnehagen.
- Barnet er i utviklings fremmende lek utfra sine forutsetninger.
- Barnet får hjelp til følelsesregulering / lar seg regulere av trygge voksne.
- Barnet blir sett og anerkjent for den han/hun er.
- Barnet opplever at det blir hørt i ulike sammenhenger og at de voksne tar innspill dets innspill.

Kjennetegn på god praksis

De voksne i barnehagen

- er bevisst og forpliktet sin profesjonelle rolle
- er aktivt tilstedeværende i lek og samspill
- møter barnet med anerkjennelse og respekt
- har kompetanse på å forebygge, avdekke, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre

Foreldrene

- oppleve at barnehagen er et godt, meningsfullt og trygt sted for barnet
- opplever at barnet er i positiv utvikling
- opplever et godt samarbeid med de voksne i barnehagen

4. Tidlig innsats og bedre tverrfaglig innsats (BTI)

Barnehagen er en viktig forebyggende arena. Personalets kompetanse er avgjørende i barnets utvikling og trivsel. Tidlig innsats handler om å oppdage barn som trenger ekstra støtte og om god tilrettelegging for alle barn i barnehagen. Når en har en bekymring er det nødvendig å sette tiltak tidlig og opprette stafettlogg, eller bruke prinsippene og handlingsveilederen sammen med foreldrene.

Samhandling med andre instanser når det foreligger undring eller bekymring om barn er nødvendig. PPT skal bistå barnehagen i arbeidet med kompetanse- og organisasjonsutvikling for å tilrettelegge barnehagetilbudet for barn med særlige behov.

Mål

- Sikre at alle barn som trenger det får rett hjelp så tidlig som mulig.
- Kunnskap og handlingskompetanse hos personalet i barnehagen ved bekymring.

Kjerneelementer

- medvirkning og tett foreldresamarbeid
- gode overganger mellom hjem-barnehage, avdelinger innad i barnehagen, barnehage-skole
- risiko- og beskyttelsesfaktorer
- tverrfaglig samarbeid

Medvirkning og tett foreldresamarbeid

For å fremme trivsel og læring er det viktig at foreldre og personalet samarbeider tett. Foreldresamarbeid skal foregå både på individ og gruppenivå. Stafettloggen, eller bruk av prinsippene i handlingsveilederen er med på å inkludere foreldrene i et tett samarbeid om barnets utvikling og trivsel på et tidlig tidspunkt.

Gode overganger

Barnehagen skal i samarbeid med foreldrene legge til rette for at barnet kan få en trygg og god start i barnehagen. Tilrettelegging for en god overgang skal være forebyggende tiltak som kommer alle barn til gode innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Barn skal gis mulighet til å få god reguleringsstøtte, etablere gode relasjoner og trygg tilknytning til de voksne i barnehagen, noe som kan bli synonymt med god psykisk helse.

Ved overganger innad i barnehagen skal personalet sørge for at barn og foreldre får tid og rom til å bli kjent med barna og personalet i «den nye avdelingen».

Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skolen legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og eventuelt skolefritidsordning.

Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Personalet skal vite om vanlige risikofaktorer som øker faren for negativ utvikling hos barn på alle nivåer i barns utviklingsmiljø. De skal også vite om beskyttelsesfaktorer som fører til en positiv utvikling på tross av om barnet utsettes for risiko. Det kan bety som at voksne i barnehagen ved å være tilstedeværende og sensitive hindrer at barnehagemiljøet blir en risikofaktor.

Tverrfaglig samarbeid

BTI-modellen har til hensikt å bidra til tidlig innsats og samordnede tjenester med medvirkning fra barnet og foreldrene uten at det blir oppfølgingsbrudd. Det er nødvendig at personalet i barnehagen innehar kompetanse på å kunne starte stafettlogg i samarbeid med foreldrene når den ene eller begge parter er undrende i barnets utvikling. Hvis behovet for videre veiledning og hjelp oppstår under arbeidet, skal en i sammen med foreldrene, melde opp saken til drøfting i KIM.

Dette betyr for barnet

- Foreldre som er trygge i samarbeidet med barnehagen
- Barnet er trygg på å fortelle til personalet om en bekymring
- Barna viser empati overfor andre barn og inkluderer i lek
- Barnet samtaler og kan sette ord på følelser

Kjennetegn på god praksis

De voksne i barnehagen

- Har god kunnskap på samtale med barn om vanskelige forhold
- Barnehagen innehar gode rutiner for samarbeid med andre instanser (Kim saker, bruker stafettlogg systemet)
- Personalet innehar kunnskap om risiko og beskyttelsesfaktorer
- Personalet ser på foreldrene som ressurser og samarbeidspartnere.

Foreldrene

- Trygghet til å motta veiledning og gi informasjon til personalet
- Foreldre opplever seg inkludert i arbeidet rundt sitt barn

5. Realfagsatsing og barnehagens digitale praksis

Haugesund kommune er en realfagskommune og deltar i den nasjonale realfagsatsingen «Tett på realfag» som er forpliktende for de kommunale barnehagene og skolene, og veiledende for de private barnehagene. Det er laget realfagstrategi for barnehage og skole for 2018-2019.

Hovedmålet er å utvikle engasjerte og motiverte barn og unge som gjennom sin realfaglige læring settes i stand til å forstå og tolke verden rundt seg.

Med realfag menes matematikk, fysikk, kjemi, biologi, astronomi og geologi og teknologi. I rammeplanen finner vi disse igjen i fagområdene antall/rom/form og natur/miljø/teknologi. Barnehagen skal ha en undersøkende tilnærming til læring og ta utgangspunkt i det barn vet og ønsker å vite, deres interesser og utforskertrang. Barn har en naturlig interesse for realfag og evne til å lære det i barnehagealder.

Mål

- Barna er aktive deltakere i sin læringsprosess.
- Barna er motiverte, nysgjerrige og undrende i forhold til problemløsning.
- Realfag er flettet inn i lek, hverdags- og tilrettelagte aktiviteter.
- Barna bruker realfaglige begreper som de også bruker i skolen.

Kjerneelementer

- variert og utforskende læringsmiljø
- progresjon
- antall, rom- og form
- natur, miljø- og teknologi
- nysgjerrighet
- Språk- og begreper

Variert og utforskende læringsmiljø

Forskning legger stor vekt på at læring i barnehagen bør innrettes som utforskende læring. Barna skal stimuleres til å tenke selvstendig og teste ut sine teorier. Hjerneforskning viser at fem-seksåringer har større utbytte av læring gjennom lystbetont lek enn av teoretisk kunnskapsformidling.

Det må være nok og variert utstyr/materiell/verktøy tilgjengelig. Realfag flettes inn i lek- hverdags- og tilrettelagte aktiviteter gjennom ulike tilnæringsmåter og de voksne engasjerte og støtte opp om barnas engasjement.

IKT som verktøy i barnehagen skal støtte opp om barns læreprosesser og bidra til å oppfylle rammeplanens føringer for et rikt og allsidig læringsmiljø for alle barn (Stortingsmelding 19). Barna får erfaring med at digitale medier kan være kilde til lek, kommunikasjon, innhenting av kunnskap og et nyttig verktøy. I skolen vil barna møte den digitale hverdag allerede fra første trinn.

Progresjon

Personalet skal utvide og bygge videre på barnas interesser og gi barna varierte erfaringer og opplevelser. Barnehagen skal legge til rette for progresjon gjennom valg av pedagogisk innhold, arbeidsmåter, leker, materialer og utforsking av fysisk miljø. Barna skal få utfordringer som er tilpasset sine erfaringer, interesser, kunnskaper og ferdigheter.

Antall, rom, form

Sammenligne, sortere, plassere, orientere, visualisere, former, mønster, tall, telling og måling.

For å sikre at barna får en god kompetanse og interesse innen dette fagområdet, skal de ansatte bruke matematiske begrep reflektert og aktivt i hverdagen i tilrettelagte aktiviteter og ut fra barnas initiativ.

Natur, miljø, teknologi

1. **Natur:** astronomi, fysikk, geologi, biologi, kjemi.
2. **Miljø:** bærekraftig utvikling, tilhørighet og respekt til naturen.
3. **Teknologi:** eksperimentere/ utforske med materiell og natur: eks. luft - lage propell. Teknologi knyttet til naturfag kan også være ting som står under digitale verktøy.

Digitale verktøy

Kan brukes i arbeid med begge fagområdene.
Nettbrett, pc, skriver, kamera (video/foto), fjernstyrte biler, koding, dataspill, telefon, diktafon, prosjektor, digitale mikroskop, apper, robotmus med mer.

Nysgjerrighet

Ved å være nysgjerrige, spørre, undre seg og utforske, lærer barna om verden rundt seg. Vitebegjærlige barn er motiverte for å oppdage ny kunnskap. For å stimulere barnas vitebegjær, kan du undre deg sammen med barna. Du kan stille spørsmål som utfordrer dem og får dem til å tenke, og du kan være interessert i spørsmål barna selv grubler på.

Språk, og begreper

Ordene våre er symboler som viser til noe i omverdenen. Et begrep, er det hver enkelt av oss forstår med ordet. En viktig del av språkutviklingen handler om at vi stadig utvikler og nyanserer begrepene våre. Vi sorterer og klassifiserer dem i overbegreper og underbegreper, for eksempel mat, frukt, sitrusfrukt, appelsin. For å videreutvikle sin begrepsforståelse må barna gjøre seg erfaringer. Skal barnet lære ordet eple, må det smake, lukte, dele det i opp: hvordan ser det ut inni? Hva skiller et eple fra en pære?

Dette betyr for barnet

- Barn som viser gode holdninger til å ta vare på hverandre og naturen.
- Barna er motiverte, nysgjerrige og undrende i forhold til problemløsning.
- Barna bruker realfaglige begreper.
- Muligheter til å leke seg til erfaringer og kunnskaper.
- Ser sammenheng i naturen og får gode holdninger til å ta vare på den.
- Får medbestemmelse over sin egen hverdag.
- Får oppleve glede og mestring ut fra egne forutsetninger.
- Lære ved hjelp av kroppen og sansene.
- at barna kan oppleve naturen som arena for lek og læring.
- at barna kan forbli nysgjerrige på naturvitenskaplige fenomener.

Kjennetegn på god praksis

- Inspirerende miljø med variert og nok utstyr tilgjengelig, både ute og inne.
- Realfag er flettet inn i lek- hverdags- og tilrettelagte aktiviteter.
- Personalet er lydhør for barnas signaler, griper gyldne øyeblikk til sammen å søke svar.
- Personalet hjelper barna til å relatere nye ideer og begreper til tidligere kunnskap og erfaringer.
- Teknologiske og digitale verktøy tas i bruk ute og inne i arbeid med fagområdene.
- At de voksne i barnehagen reflektere sammen med barna om sammenhenger i naturen.

Arbeidsmåter og verktøy

Den pedagogiske ledelsen i barnehagen kan fremme læring og utvikling av personalet ved at de ansatte i felleskap styrker sin kompetanse og pedagogiske praksis i tråd med rammeplan for barnehagen (Gotvassli, 2013, s. 94).

Aksjonslæring

- planlegging
- handling
- observasjon
- refleksjon

Ståstedsanalyse

For at barnehagene skal gjennomføre kvalitetsvurderinger i egen barnehage, har UDIR formidlet en ståstedsanalyse til dette formålet. Hensikten er å hjelpe barnehagene til å finne frem til egne mål og tiltak som skal prioriteres i det pedagogiske arbeidet. Analysen kan bidra til å systematisere egne kompetansebehov gjennom felles refleksjonsprosesser i personalgruppen. Samtidig kan ståstedsanalysen være et godt hjelpemiddel for barnehagebasert vurdering. Felles refleksjon rundt barnehagens praksis, og det å peke ut områder barnehagen vil prioritere i videre endrings- og utviklingsarbeid er et mål ved ståstedsanalysen.

Brukerundersøkelse

Brukerundersøkelser kan gi barnehagene innblikk i hvordan barnehagetilbudet oppleves, og frivillige foreldreundersøkelser gjør at foreldre kan si sin mening om barnehagetilbudet, om barnas trivsel og om samarbeidet mellom hjem og barnehage. Foreldreundersøkelsen hensikt er å være et verktøy for kvalitet i barnehagen for den enkelte barnehage, samtidig som den kan gi viktig informasjon om foreldrenes opplevelse av barnehagetilbudet på nasjonalt nivå.

Medarbeiderundersøkelse

Ifølge arbeidsmiljøloven skal norske virksomheter kartlegge arbeidsmiljøet og medarbeiderundersøkelser kan tjene et slikt formål. Mange barnehager gjennomfører undersøkelser blant sine medarbeidere.

Være Sammen

Programmet *"Være sammen"* har fokus på relasjonsarbeid i barnehagen gjennom implementering av den autoritative voksenrollen (varme grensesettende voksne). Formålet er bedre samhandling mellom barnet og den voksne, barn og barn.

Barnesamtaler

Som voksne har en lett for å la antagelser eller egne perspektiv styre barns behov og tanker (Løkken og Søbstad, 2013, s. 116). Barn er eksperter på sin egen barnehagehverdag og det er viktig at vi viser at vi ser på barn som betydningsfulle og ønsker at de skal bli hørt gjennom organiserte, men ikke strukturerte samtaler (Eide og Winger, 2003, s. 65). Gjennom samtale og undring med barn får vi innsikt i barns indre verden (Løkken og Søbstad, 2013, s. 104).

Insight

Insight er et nettbasert praksisnært verktøy som bidrar til å utvikle barnehagen som lærende organisasjon. Insight brukes internt i barnehagen og involverer hele personalet. Dette er et verktøy som kan benyttes som supplement til å ivareta krav til dokumentasjon, vurdering, refleksjon og planlegging og utvikling av det pedagogiske arbeidet. Gjennom prosessarbeidet kan heves kompetansen til alle ansatte i barnehagen, slik at kvaliteten i det daglige arbeidet med barna styrkes

Observasjon

Observasjon kan endre praksis. Ved å utfordre egen praksis og de arbeidsmetodene en nytter kommer ulike syn på barn og barns medvirkning frem. Arbeid med observasjon, dokumentasjon og vurdering kan gi grunnlag for et systematisk arbeid der en ser sammenheng mellom det pedagogiske læringsmiljøet, barnas trivsel og allsidige utvikling. Hensikten er ikke først og fremst å vurdere enkeltbarn, men å favne om hele gruppen.

Lærende nettverk

Lærende nettverk skal bidra til kollektive refleksjoner som gjør det mulig for personalet i barnehagene å se seg selv i lys av andre. I lærende nettverk skal barnehagene utveksle erfaringer seg imellom, eller det legges til rette for læring innad i den enkelte barnehagen. Når gode interne profesjonsfellesskap treffer tilsvarende i nettverk på tvers av barnehager og kommuner, vil det skape en forsterking innad og føre til en synergieffekt. Lærende nettverk skal bidra til at kommuner og barnehager får støtte og ideer til å utvikle seg gjennom barnehagebasert kompetanseutvikling i den enkelte barnehage.

Pedagogisk analytisk verktøy:

Pedagogisk analyse

En modell for analyse av pedagogiske utfordringer ansatte i barnehagen kan møte i forhold til enkeltbarn eller barnegruppa. Modellen gir en systematisk måte å analysere utfordringer på, for så å komme fram til hensiktsmessige tiltak i den pedagogiske praksis.

Kontekstmodellen

Modellen kan brukes ved ulike utfordringer/bekymringer i barnehagen. Hensikten er å justere og differensiere pedagogisk innhold for enkeltbarnet og den aktuelle barnegruppen. Modellen har en analysedel, hvor man blant annet vurderer opprettholdende faktorer, og en tiltaksdel

- barns manglende læring og utvikling
- manglende motivasjon og engasjement overfor pedagogiske aktiviteter trivsels- og atferdsproblemer
- uegnede omsorgs- og læringsmiljøer og organisering av hverdagen

Foreldreveiledningsprogrammer

- Basen som utvidet tilbud
- PMTO
- COS
- ICDP
- Marte Meo

Andre tilpasset den enkelte familie og barnets behov.

Ekstern barnehagevurdering

Kommunen kan søke om ekstern barnehagevurdering i samarbeid med andre kommuner. Ekstern barnehagevurdering er et verktøy for å vurdere og videreutvikle kvaliteten på tilbudet for barna i barnehagen. Dersom ekstern vurderingen skal være formålstjenlig er det avgjørende at barnehageledelsen følger opp i etterkant.

Kompetanseplan

2019-/2022				
Når	Kompetansetiltak	Kjerne komponent	Satsings-område	Ansvar
2019 -> 1 g per semester	Lærende nettverk for styrere og pedagogiske ledere i barnehager som har fulgt kompetanseprogrammene «Verktøykassen» og «Være Sammen» Heve kompetansen til ansatte i barnehagen, slik at kvaliteten i det daglige arbeidet med barna styrkes. Fokus på hvordan hver barnehage tar lært teori i bruk.	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetanse • Relasjon • Implementering • Barnehagebasert kompetanseutvikling • Autoritative voksne • Tidlig innsats • Håndtering av utfordrende atferd • Organisasjonsutvikling og innovasjon • Kommunikasjon og perspektivtaking 	Alle	Avd. bhg / Hauge-sunds barne-hagene
2 g per semester	Lærende nettverk for styrere, BTI ressurs-personer og pedagogiske ledere i barnehagene	<ul style="list-style-type: none"> • Medvirkning og foreldresamarbeid • Gode overganger • Tverrfaglig samarbeid • Livsmestring • Tidlig innsats • Tilrettelegging Livsmestring • Kompetanse • Synlige tjenester 	Tidlig innsats og bedre tverrfaglig innsats (BTI) Stafettlogg en	Avd. bhg /skole *Fag gruppe for barne-hage
6-7 ganger pr. barne-hageår	Sonemøter KIM (konsultative innsatsteam) Sikrer et helhetlig tjenestetilbud for små barn og deres familier. Ved behov gis bistand og kompetanseheving på individ og systemnivå rundt barn med særlige	<ul style="list-style-type: none"> • Tverrfaglig samarbeid • Tidlig innsats • Tilrettelegging • Overganger • Medvirkning 	Tidlig innsats og bedre tverrfaglig innsats (BTI)	Peda-gogisk støtte-enhet (PSE) PPT, Helse-stasjon

	behov for tilrettelegging til barnehage og foreldre.			og barnehagene
2 g per semester	Lærende nettverk for ledere i barnehagen <i>Insight</i> – data- og prosess verktøy som skal bidra til å sikre kvaliteten i det daglige arbeidet med barna	<ul style="list-style-type: none"> • Implementering • Pedagogisk virksomhet • Pedagogisk ledelse • Lærende organisasjon • Barnehagebasert kompetanse-utvikling 	<i>Barnehagen som pedagogisk virksomhet</i>	Avd.bhg
Sept. og mai	Ressursdag for styrere og pedagogiske ledere Informasjon om tjenester innen oppvekst. Tema: tilrettelegging og inkludering, - barn med spesielle behov	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetanse • Barns språkutvikling • Tidlig innsats • Tilrettelegging • Barn med spesielle behov • Inkludering • Medvirkning • Tverrfaglig samarbeid 	<i>Tidlig innsats og BTI</i>	Avd.bhg og skole samt tjenestene i oppvekst
2019-2020 Egen plan for fremdrift	Lærende- / kompetanse nettverk for alle kommunale barnehager og for de private som har søkt om deltakelse. 11 barnehager. Strategi for realfag satsing barnehage og skoles, samt aktivitetsplan for barnehage	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetanse • Ikt • Variert og utforskende læringsmiljø • Antall, rom, form • Natur, miljø, teknologi • Nysgjerrighet • Språk, begrepe 	<i>Realfag</i>	Avd.bhg og skole og fag gruppe
Vår semester 2018-2022	Lærende- / kompetanse nettverk for styrere og pedagogiske ledere i barnehagene	<ul style="list-style-type: none"> • Medvirkning og foreldresamarbeid • Gode overganger, hjem-bhg, og bhg-skole • Tverrfaglig samarbeid • Livsmestring • Tidlig innsats • Tilrettelegging • Kompetanse • Synlige tjenester 	Inkludering og livsmestring	Avd.bhg og fag-gruppe

3-4 kurs 2018- 2019	Lærende- / kompetanse nettverk for styrere og pedagogiske ledere i barnehagene	<ul style="list-style-type: none"> • Medvirkning og foreldresamarbeid • Risiko- og beskyttelsesfaktorer • Tverrfaglig samarbeid • Mobbeatferd og risikofaktorer • Implementering • Pedagogisk ledelse 	Inkludering og livsmestring	Avd.bhg og Pål Roland
	Regional Kompetanseordning «ReKom» Kurs og lærende nettverk for styrere Kurs og lærende nettverk for styrere og pedagogiske ledere	<ul style="list-style-type: none"> • Planlegging • Dokumentasjon • Vurdering og analyse • Barnehage- basert kompetanse-utvikling • Barnehage-lærerrollen i et profesjonsperspektiv • Endringsledelse 	Satsingsområdet følger den regionale kompetanseplanen om pedagogisk virksomhet.	Avd. barnehage faggruppen for barnehage
2019/ 2020	Veileder utdanning for pedagoger	<ul style="list-style-type: none"> • Barnehage som utdannings arena 		
	Plan for rekruttering av minoritetsspråklige barn i barnehage Ansette språkpedagog, - veiledning i barnehage om barns språkmiljø Om språk og språkarbeid i barnehagen, -3 pedagoger følger utd. v/UIS) og ASK, alternativ og supplerende kommunikasjon (1-3 pedagoger følger utd i Tønsberg)	<ul style="list-style-type: none"> • språkmiljø • språkets betydning for relasjoner, vennskap, lek og læring • kompetanse • tospråklig utvikling • 	Samarbeid med andre tjenester innen oppvekst og helse	
Etter behov	Tema møter for styrere Nytt fra UDIR, Fylkesmannen, Regjeringen og kommunen	<ul style="list-style-type: none"> • Kompetanse • Tverrfaglig samarbeid • Pedagogisk ledelse 	Barnehagen som pedagogisk virksomhet	Avd.bhg PSE PPT

* Faggruppe for pedagogisk utviklingsarbeid sammensatt av kommunale og private barnehage, PPT, helsestasjon og fagforening. Arbeidsgruppe for bedre tidlig innsats og realfagsatsing.

Målgruppe: Styrere og pedagogiske ledere i barnehager i Haugesund kommune.

Hensikt: Sørge for medskapning og støtte i faglig utvikling for barnehageområdet

deltakere i faggruppen for barnehage er styrere/pedagoger i private og kommunale barnehager, pedagogisk støtteenhet, helsestasjon og PPT.

Økonomi

Kompetansetiltak for Haugesundsbarnehagene finansieres gjennom den regionale kompetanseplanen for barnehager: ReKom.

Nasjonal satsing for realfag er finansiert via Udir.

Kompetansesatsinger ut over nevnte er kommunalt initiert ut fra analyse av data fra barnehagene, og innmeldte kompetansebehov, og vil være egenfinansiert av kommunen som barnehageeier og private eiere.

Kildehenvisninger

Statlige føringer og veiledere

- Lov om barnehager (barnehageloven)
- Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver
- Kompetanse for fremtidens barnehage - Strategi for kompetanse og rekruttering (2014-2020)
- Revidert nasjonal kompetanse strategi Kompetanse for framtidens barnehage (2018 - 2022)
- Stortingsmelding 24 (2012-13) - *Fremtidens barnehage*
- Stortingsmelding 19 (2015-2016) – *Tid for lek og læring*
- Tett på realfag - Nasjonal strategi for realfag i barnehagen og grunnsopplæringen (2015-2019)
- «Fra eldst til yngst» - Sammenhengen mellom barnehage og skole og en god overgang for barn når de begynner på skolen/ Kunnskapsdepartementet
- FoU *Kommunen som barnehagemyndighet*

Lokale føringer og planer

- Temaplan for oppvekst
- Kommuneplanens samfunnsdel
- Barnehagebruksplan 2018-2023
- Implementering av forskrift om rammeplan for barnehager, Haugesundsbarnehagene 2016-2020
- Overgang hjem-barnehage
- Overgang barnehage-skole
- Handlingsplan mot krenkelser og mobbing i barnehagen
- Kvalitetsmelding for barnehage og skole
- Håndbok for barnehagene i Haugesund kommune, Spesialpedagogisk hjelp og tilbud til barn med særlige behov
- BTI, - Bedre tverrfaglig innsats og stafettloggen i Haugesund kommune
- Strategisk plan for tilsyn med barnehager i Haugesund kommune
- Plan for veiledning av nyutdannede barnehagelærere
- Plan for rekruttering av minoritetsspråklige barn til barnehage
- Realfag i barnehage